

เชิฐเทียบวางนประเพณี..บุญบั้งไฟ

นำเสนอเมื่อ : 18 ก.พ. 2552

ประเพณีบุญบั้งไฟ...

เมืองบั้งไฟโก้ แตงโมหวาน หมอนขวานผ้าขิด
แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิ...คำขวัญเมืองบั้งไฟ..จังหวัดยโสธร

ประเพณีบุญบั้งไฟยิ่งใหญ่ระดับประเทศ ....

ประวัติ / ความเป็นมา

ประเพณีบุญบั้งไฟ กำเนิดจากไหนนั้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน แต่ก็ยังมีปรากฏประเพณีนี้ในภาคเหนือ (เรียกว่า ประเพณีจับบองไฟ) ส่วนหลักฐานเอกสารในภาคอีสาน ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง **ผาแดง – นางไอ่** ซึ่งกล่าวถึงตำนานบุญบั้งไฟบาง

ส่วนความเป็นมาและตำนานเกี่ยวกับบุญบั้งไฟมีหลายประการ ด้วยผู้รู้หลายท่านได้กล่าวไว้เช่น...สิริวัฒน์ คำวันสา ได้ให้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับต้นเหตุความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟในแงต่าง ๆ ไว้ว่า..

ด้านศาสนาพราหมณ์ มีการบูชาเทพเจ้าด้วยไฟเป็นเครื่องบูชาเทพเจ้าบนสวรรค์ การจุดบั้งไฟ เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งและเป็นการบูชาเพื่อให้พระองค์บันดาลในสิ่งที่ตนเองต้องการ

ด้านศาสนาพุทธ เป็นการฉลองและบูชาเนื่องในวันวิสาขบูชามีการนำเอาดอกไม้ไฟแบบต่างๆ บั้งไฟ น้ำมนต์ ไฟรูปเทียนและดินประสิว มีการรักษาศีล ไหทาน การบวชขนาด การฮอตสรง การนิมนต์พระเทศน์ ให้เกิดอานิสงส์

ด้านความเชื่อของชาวบ้าน ชาวบ้านเชื่อว่ามีโลกมนุษย์ โลกเทวดา และโลกบาดาล มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของเทวดาการรำผีฟ้าเป็นตัวอย่างแห่งการแสดงความนับถือเทวดา คือ “แถน” “พญาแถน” เมื่อถือว่ามีพญาแถนก็ถือว่ามีฝน ฟา ลม เป็นอิทธิพลของพญาแถน หากทำให้พญาแถนโปรดปรานหรือพอใจแถนก็จะบันดาลความสุข จึงมีพิธีบูชาแถน การเซิ้งบั้งไฟเชื่อว่าเป็นการบูชาพญาแถน ซึ่งแสดงความเคารพและแสดงความจงรักภักดีต่อแถน ชาวอีสานส่วนใหญจึงเชื่อว่าการจุดบั้งไฟเป็นการขอฝนพญาแถน และมีนิทานปรัมปราลักษณะนี้อยู่ทั่วไป แต่ความเชื่อนี้ยังไม่พบหลักฐานที่แน่นอน ในวรรณกรรมอีสานยังมีความเชื่ออย่างหนึ่ง คือ เรื่องพญาคันคาก พญาคันคากได้รบกับพญาแถนจนชนะแล้วให้พญาแถนบันดาลฝนตกลงมายังโลกมนุษย์

พระมหาปริชา ปริญญาโน เล่าถึงมูลเหตุการทำบุญบั้งไฟไว้ว่า บุนสวรรคค์ชั้นฟ้ามีเทพบุตรนามว่า วัสสการเทพบุตร เทพบุตรองค์นี้เป็นผู้บันดาลให้ฝนตกลงมายังโลกมนุษย์ สิ่งหนึ่งที่เทพเจ้าองค์นี้ชอบก็คือ การบูชาไฟ ไครบูชาไฟถือว่าบูชาทาน แลวทานจะบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

อาศัยเหตุนี้คนจึงพากันทำการบูชาไฟด้วยการทำบุญบั้งไฟและถือเป็นประจำทุกวัน

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ

กล่าวถึงมูลเหตุแห่งการทำบั้งไฟว่าเป็นการทดสอบความพร้อมของประชาชนว่ามีความสามัคคีหรือไม่ และเตรียมอาวุธไว้ป้องกันสังคมของตนเอง เพราะสิ่งที่ไซ้ทำบั้งไฟนั้นคือดินปืน นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสให้ประชาชนมารวมชุมนุมกันเพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสดงการละเล่นจนสุดเหวี่ยง ให้มีความสนุกสนานก่อนที่จะเริ่มทำงานหนักประจำปี คือการทำงาน

บุญเลิศ สดุดชาติ กล่าวถึงการทำบั้งไฟว่า มีตำนานเล่าถึงเมืองธิดานครของท้าวพญาขอมเกิดแล้งหนัก ทานจึงป่าวประกาศให้เมืองต่างๆ ทำบั้งไฟมาแข่งกันของใครขึ้นสูงสุดจะเป็นผู้ชนะได้อภิเษกสมรสกับ นางไอ่ ผู้เป็นพระราชธิดา ผลการแข่งขันจุดบั้งไฟปรากฏว่าท้าวผาแดงเป็นผู้ชนะเลิศ เมื่อพญาขอมสิ้นพระชนม์ ท้าวผาแดงได้ครองเมือง สืบต่อมาด้วยความสงบสุขร่มเย็น กล่าวถึงท้าวภาคินบุตรพญาภาค เคยเป็นคูครองของนางไอ่ในชาติปางก่อน ยังมีอาวรณ์ถึงนางจึงได้แปลงกายเป็นกระรอกเผือกมาให้นางไอ่เห็นก็อยากได้กระรอกนั้นเป็นกำลัง นางได้สั่งบริวารให้ช่วยกันจับ บั้งเญ็บบริวารยิงธนูถูกกระรอกเผือกถึงแก่ความตาย ก่อนตายท้าวภาคิได้อธิษฐานใ้ร่างกายของตนใหญ่โต แมคนจะเชือดเพื่อไปกินมากมายอย่างไรก็อย่าได้หมด ใครที่กินเนื้อจนถึงแก่ชีวิต พรอมกันทั้งแผ่นดินถล่ม เมืองธิดานครถึงแก่จมหายไปกลายเป็นหนองหาน ท้าวผาแดงและนางไอ่พยายามขึ้นมาหนี แต่ไม่รอดได้เสียชีวิตในคราวนี้ด้วย จากผลแห่งกรรมดีที่สร้างไว้ ท้าวผาแดงได้ไปจุติเป็นเทพเจ้า ชื่อวพญาแถน ดังนั้นการทำบุญบั้งไฟก็เพื่อเป็นการบูชาพญาแถน

จารุวรรณ ธรรมวัตร กล่าวถึงมูลเหตุการทำบั้งไฟดังนี้ พญาแถนเป็นเทพยดา ผู้มีหน้าที่ควบคุมฝนฟ้าให้ตกต้องตามฤดูกาล หากทำการเซ่นบวงสรวงให้พญาแถนพอใจ ทานก็จะอนุเคราะห์ให้การทำนาปีนั้นได้ผลสมบูรณ์ ตลอดจนบันดาลให้ชาวปลาทานอาหารอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากหมู่บ้านใดทำบุญบั้งไฟติดต่อกันมาถึงสามปี ชาวปลาทานในหมู่บ้านนั้นจะบริบูรณ์มีได้ขาด

พระยาอนุমানราชชน เขียนเล่าไว้ในเรื่อง “อัคนีกรีธา” ว่าด้วยวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทยว่า เรื่องบั้งไฟนี้โบราณเรียกว่า กรวดหรือจรวด เป็นการเล่นไฟของชาวบ้าน โดยอ้างถึงหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เมื่อพุทธศักราช 1835 ว่า “เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตู หลวงเพ็ชรหม่อมคนเสียดคนเขาตูกานผาเทียนเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดั่งจักจกแตก” เป็นหลักฐานว่า การเล่นไฟประดิษฐ์จรวด กรวด หรือบั้งไฟ รวมทั้งพล ตะไล และไฟพะเนียงได้รู้จัก และทำเล่นกันมานานเกือบ 700 ปีแล้ว เป็นการละเล่นที่สนุกสนาน ผู้คนเบียดเสียดกันเข้ามาดูแหวกกรุงสุโขทัยแตก

ส่วนงานประเพณีบั้งไฟ เมืองยโสธรได้มีมานานแล้ว โดยมีหลักฐานว่า มีมาก่อนที่กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ จะขึ้นไปเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล คือ เรื่องของกบฏผีบุญ หรือกบฏชวานา กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ จึงห้ามการเล่นบั้งไฟ

จุดประสงค์ของการทำบุญบั้งไฟ มีหลายอย่าง เช่น

1. การบูชาคุณของพระพุทธเจ้า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ขอน้ำฝน เชื่อมความสามัคคีสามัคคีแสดงการละเล่นการบูชาคุณของพระเจ้า ชาวอีสานส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อถึงเทศกาลเดือน 6 ซึ่งเป็นวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ชาวอีสานจะจัดดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาพระพุทธรูป การทำบุญบั้งไฟของชาวอีสานถือว่าการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน
2. การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เนื่องจากการทำบุญบั้งไฟ มีการบวชพระและบวชเณรในครั้งนั้นด้วย จึงถือว่าการสืบต่อพระพุทธศาสนา
3. การขอฝน การทำนาไม่ว่าจะเป็นภาคใดก็ต้องอาศัยน้ำฝน ชาวอีสานก็เช่นกันเนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้จึงมีความเชื่อเดียวกันกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จากตำนานเรื่องเล่าของชาวอีสานเชื่อว่า มีเทพบุตรชื่อ โสกาลเทพบุตร มีหน้าที่บันดาลน้ำฝนให้ตกลงมา จึงทำบุญบั้งไฟขอฝนจากเทพบุตรองค์นั้น

4. การเชื่อมความสัมพันธ์ คุณในบ้านเมืองหนึ่งที่แตกต่างกันมาอยู่ร่วมกัน
ถ้ามีได้ทำกิจกรรมร่วมกันก็จะมีฐานะต่างคนต่างอยู่เมื่อบ้านเมืองเกิดความยุ่งยากจะขาดกำลังคนแก้ไข
ดังนั้นเมื่อทำบุญบั้งไฟก็จะเปิดโอกาสให้คนทั้งหลายได้มารวมแรงรวมใจกันประกอบกิจกรรมสร้างความสามัคคี
ให้เกิดขึ้น

5. การแสดงการเล่น เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมาแสดงการเล่น คนเราเมื่อได้เล่นได้กินร่วมกัน
จะเกิดความรักใคร่ติดต่อกัน การเล่นบางอย่างจะสุภาพเรียบร้อย บางอย่างหยาบโลน แต่ก็ไม่ใช่สาเหตุความ
ถือเป็นการเล่นเท่านั้น

กำหนดงาน

ชาวอีสานส่วนใหญ่จัดประเพณีบุญบั้งไฟช่วงทำนา

เพื่อเป็นการขอฝนหรือเปรียบเสมือนประเพณีแห่หางแมวของทางภาคกลาง สามารถตรวจสอบรายละเอียดได้ที่
www.tat.or.th/festival

กิจกรรม / พิธี

ขั้นตอนการเตรียมบั้งไฟ เริ่มจากทางบ้านในคุ้ม (เป็นหน่วยย่อยของชุมชนหมู่บ้าน)
ซึ่งแต่ละคุ้มในเมืองยโสธรมีวัดอย่างน้อยหนึ่งวัดในบริเวณ จึงเรียกชุมชนเหล่านี้ว่า คุ้มวัดหรือคุ้มบ้าน
ฝึกหัดฟ้อนรำประกอบขบวนแห่บั้งไฟ

การปลูกปะรำที่ปักอาศัยเพื่อแขกที่เชิญมาร่วมงานจากหมู่บ้านอื่นมีการเตรียมอาหาร
บ้านใดที่มีลูกสาวก็จะเตรียมตัดชุดราตรีเชิง อุบัติฆาตจะเตรียมมาเพื่อบวชในงานเป็นช่วงที่ครึกครื้นมาก
สถานที่จัดงานสมัยก่อนจะชั่วคราว ซึ่งเป็นศูนย์กลางรวบรวมราษฎรมาช่วยกันทำบั้งไฟ

บั้งไฟแต่ละบั้งใช้เวลาในการทำประมาณสองถึงสามเดือน

ในปัจจุบันงานบุญบั้งไฟได้กลายเป็นงานที่ทางจังหวัดเป็นผู้จัด ดังนั้นทางเทศบาลจะจ่ายให้คุ้มละ 30,000 บาท
(เมื่อปี 2535) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำบั้งไฟและขบวนแห่

ทั้งนี้ทางเทศบาลจะเป็นผู้กำหนดนางรำที่จะรวมขบวนแห่ ซึ่งเท่าที่ผ่านมานางประมาณที่ได้จาก จังหวัด 1 ใน 3
เป็นค่าใช้จ่ายในการทำบั้งไฟ ที่เหลือใช้จ่ายในขบวนแห่

ซึ่งเท่าที่ผ่านมานางประมาณไม่พอก็ต้องทำการเรียกรักกันในคุ้ม

ขั้นตอนการทำบุญบั้งไฟต้องมีการศึกษา และเรียนรู้สืบทอดต่อกันมาคนที่เป็นช่างทำบั้งไฟเรียกว่า
“ช่างบั้งไฟ” โดยทั่วไปจะถ่ายทอดต่อกันนับพอกับลูก ลูกกับหลาน หรือครูกับลูกศิษย์ เป็นคนๆ เท่านั้น
ไม่ใช่คนทั่วไปอยากเรียนก็จะเรียนได้หมด ครูจะเลือกถ่ายทอดให้ตัวต่อตัว
สำหรับศิษย์ที่ครูเห็นว่ามีความไหวพริบและมีพรสวรรค์ด้านการทำบั้งไฟเท่านั้น
ก่อนลงมือทำบั้งไฟต้องจัดหาอุปกรณ์ไว้ให้ครบเพื่อความสะดวกในการทำบั้งไฟ
ในปัจจุบันกับสมัยโบราณจะต่างกันในเรื่องระยะเวลา

ชนิดของบั้งไฟมีหลายชนิด ขึ้นอยู่กับจุดหมายในการทำ อาจจะแยกเป็นแบบใหญ่และนิยมทำกันมากมี 3
แบบ คือ แบบมีหาง แบบไม่มีหาง และบั้งไฟตะไล

บั้งไฟมีหางเป็นแบบมาตรฐาน เรียกว่า “บั้งไฟมีหาง”

มีการตกแต่งให้สวยงามเมื่อเวลาเชิงเวลาจุดจะพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าได้สูงมาก ควบคุมทิศทางได้เล็กน้อย

บั้งไฟแบบไม่มีหางเรียกว่า “บั้งไฟก่องข้าว” รูปร่างคล้ายกลองใส่ข้าวเหนียว ชนิดมีขาตั้งเป็นแจก
ถ้าจะเปรียบเทียบให้เห็นชัดก็คล้ายกับจรวดนั่นเอง

บั้งไฟตะไล มีรูปร่างกลม มีไม้บางๆ แบนๆ ทำเป็นวงกลมรอบหัวท้ายของบั้งไฟ
เวลาพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าจะพุ่งไปโดยทางขวาง

บั้งไฟทั้งสามแบบที่กล่าวมา ถ้าจะแยกย่อยๆ

ตามเทคนิคการทำและลักษณะรูปร่างของบั้งไฟจะแยกเป็นประเภทได้ 11 ชนิด ดังนี้คือ บั้งไฟโมดหรือโหมด
บั้งไฟมา บั้งไฟช่าง บั้งไฟจินาย บั้งไฟดอกไม้ บั้งไฟฮ้อยหรือบั้งไฟร่อย บั้งไฟหมื่น บั้งไฟแสน บั้งไฟตะไล บั้งไฟต้อ
บั้งไฟพลู

การแห่บั้งไฟจะกำหนดไว้ 3 วัน คือ วันสุกดิบ วันประชุมเล่นรื่นเริง และวันจุดบั้งไฟ ในวันสุกดิบ

คณะแห่บั้งไฟแต่ละคุ้ม
แต่ละคณะจะนำบั้งไฟของตนพร้อมด้วยขบวนแห่มายังหมู่บ้านที่แจ้งฎีกาโดยจะแห่ไปรวมกันที่วัด
และที่วัดจะมีการทำบุญและเลี้ยงแขกที่จะมาประชุมกัน ทุกๆ
คนที่มาร่วมงานกันลวดนแต่งกายอย่างสวยงามทั้งหญิงชาย โดยเฉพาะสาวๆ
ภูสาวบานไหนไม่ไปเท่ากับคู่แข่งบ้านนั้นไม่ยินดีร่วมทำบุญและไม่รวมมือ
ถ้าพ่อแม่อุตขุดโดยไม่มีเหตุจำเป็นจะเป็นบาป ตายแล้วต้องตกนรกแสนกับแสนกลับ
และเป็นเหตุให้บ้านเมืองเดือดร้อน ฟ้าฝนไม่อุดมสมบูรณ์ทำไรทำนาไม่ได้ผล
ปัจจุบันจังหวัดยโสธร ได้จัดให้บั้งไฟคณะต่างๆ ไปทำพิธีบวงสรวงคารวะเจ้าปู่ เจ้าพ่อหลักเมือง
แล้วแต่ละคุ้มจะรำเซิ้งเพื่อขอขมาไปตามสถานที่ต่างๆ ได้

เมื่อถึงวันที่สอง คือวันประชุมเล่นรื่นเริงหรือวันสมโภช คณะต่างๆ
จะนำบั้งไฟของตนไปปักไว้ที่ศาลาการเปรียญ ฝ่ายที่มีหน้าที่ต้อนรับแขกก็รับไป
พุกูแขกก็มีธรรมเนียมเหมือนกันคือ ต้องมาเป็นขบวน มีคนตีฆ้อง ตีกลองนำขบวน มีพระและสามเณร
ตอด้วยประชาชนทั่วไป ในขบวนนี้อาจจะมีแคนหรือเครื่องดนตรีอื่นๆ เป่าหรือบรรเลง เพื่อความครึกครื้นไปด้วย

ครั้นไปถึงลานวัดแล้ว เจ้าภาพจะนำแขกไปยังผามที่ทำไว้
ขณะเมื่อแขกไปถึงผามจะตีกลองเป็นอาณัติสัญญาณว่าแขกทั้งหลายได้มาถึงแล้ว
และจัดที่นั่งสำหรับพระและสามเณรไว้บนพื้นสูงแถวหนึ่ง ชายแก่อีกชั้นหนึ่ง
และรองลงมาก็จะเป็นหญิงแก่และสาวปนเปกันไป และต้องหันหน้าออกมาทางผาม สำหรับพวกหนุ่มๆ
ที่รวมขบวนมาด้วยกันนั้นส่วนมากจะมารื่นเริงพอรำทำเพลงผสมปนเปกับเจ้าของถิ่น และพวกที่มาจากถิ่นอื่น
วันนี้อาจมีการบวงสรวงและสงฆ์พระภิกษุ โดยนิมนต์ท่านสมภารวัด หรือพระครูเจ้าวัด เจ้าคณะอำเภอหนึ่ง
ขึ้นแตรแห่ไปรอบวัด และนำนาคเขาขบวนแห่ไปด้วย นาคพื้นเมืองจะแต่งตัวสวยงามมาก บางคนนั่งแตร หรือขี่ม้า
และมีคนตีฆ้องเดินนำขบวน มีการยิงปืนและจุดไฟทะเล อานมาผูกกระพวนด้วย หนึ่งนี้ในพิธีแห่บั้งไฟนี้
ถ้าบุคคลใดมีความประสงค์จะสงฆ์พระภิกษุ ก็ให้มีการแห่พระภิกษุรูปนั้นออกนำหน้านาคอีกทีหนึ่ง
การสงฆ์พระเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ฮุดสงฆ์”
การฮุดสงฆ์เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่พระภิกษุรูปใดจะได้เลื่อนยศชั้น
จึงจะได้รับการสงฆ์และมีการถวายจตุปัจจัย หรือสังคบริภัณฑ์ เช่น ถวายเตียงนอน เสื้อสาต หมอนอิง ไม้เท้า
กระโถน ชันน้ำพานรอง สำหรับคาวหวาน ผาไตร ฯลฯ

ครั้นแห่ประทักษิณครบสามรอบแล้วจะนิมนต์พระรูปนั้นนั่งบนแท่นซึ่งทำลวดลายด้วยหยวกกล้วย
แล้วสงฆ์นำด้วยน้ำอบน้ำหอม
ครั้นเสร็จจากการสงฆ์แล้วจึงอ่านประกาศชื่อของพระรูปนั้นให้ทราบทั่วไปประกาศนั้นจะเขียนลงบนใบลานบ้าง
แผ่นเงินบ้าง แผ่นทองบ้างตามกำลังยศ เมื่ออ่านประกาศแล้วเจ้าศรัทธาจะมอบจตุปัจจัยต่างๆ
ที่จัดมานั้นถวายแด่พระภิกษุ ต่อจากนั้นก็มีพิธีสวดมนต์เย็นที่ศาลาการเปรียญ ในปัจจุบันมีคณะผ้าป่าจากกรุงเทพฯ
โดยชาวยโสธรจะชวนเพื่อนที่สนิทนำผ้าป่ามาถวาย ที่บ้านเกิดของตนเป็นการกลับมาเยี่ยมบ้าน
เที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟ และเป็นการทำบุญด้วย

วันแห่บั้งไฟตอนเช้ามีการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ที่ศาลาการเปรียญและรับผ้าป่า
จากนั้นนำขบวนแห่ไปคารวะมเหศักดิ์หลักเมือง เจ้าพ่อปู่ตา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน
แล้วขบวนแห่บั้งไฟทุกคณะไปตั้งแถวตามถนน
แล้วแห่ไปตามเส้นทางที่คณะกรรมการจัดการกำหนดไว้ในขบวนแห่บั้งไฟที่ตกแต่งอย่างสวยงาม ขบวนพอรำ
ที่เรียกว่า เซิ้งบั้งไฟนำขบวนไปด้วย บั้งไฟแต่ละขบวนจะประกอบด้วยขบวนเซิ้งนำหน้าขบวนแสดงความเป็นอยู่
(อาชีพ) ตลกขบขัน

ในวันจุดบั้งไฟ ตอนเช้ามีการทำบุญเลี้ยงพระ ตักบาตรถวายภัตตาหาร
เลี้ยงดูญาติโยมแล้วแห่บั้งไฟไปรอบพระอุโบสถ เพื่อถวายแด่เทพารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์
แล้วนำบั้งไฟออกไปที่จัดไว้สำหรับจุดบั้งไฟ

การจุดบั้งไฟจะจุดบั้งไฟเสี่ยงทายก่อน เพื่อเป็นการเสี่ยงทายว่าพืชผลทางการเกษตร
ประจำปีจะดีเลวหรือไม่ กล่าวคือ ถ้าบั้งไฟที่เสี่ยงทายจุดไม่ขึ้น (ชุกติคาง)
ก็ทายว่าน้ำประจำปีจะมากและทำไรที่ล้มเสียหาย ถ้าจุดแล้วขึ้นไประเบิดแตกกลางอากาศ

ทายว่าแผ่นดินจะเกิดความแห้งแล้ง แต่ถ้ายิ่งไฟจุดขึ้นสวยงามและสูง ชาวบ้านจะเปล่งเสียงไชโยตลอดทั้งบริเวณลาน เพราะมีความเชื่อว่าชาวกล้า และพืชไร่นาท้องทุ่งจะได้ผลบริบูรณ์

หลังจากล่ำเสียงทายแล้วก็ทำการจุดบั้งไฟเสียง หลังจากนั้นก็จะจุดบั้งไฟที่นำมาแข่งขัน บั้งไฟหมื่น และบั้งไฟแสน การจุดชนวนใช้เวลาไม่กี่นาทีที่บั้งไฟก็จะพุ่งไปในอากาศ การขึ้นของบั้งไฟจะมีเสียงดังวิดคล้ายคนเป่านกหวีดหรือเป่ากระบอก ส่วนบั้งไฟแข่งขันจะจุดหลังบั้งไฟเสียง การจุดบั้งไฟแข่งขันถ้ายิ่งไฟของคณะใดขึ้นสูงก็เป็นผูชนะ ถ้าขึ้นสูงมากก็จะโหรงยินดี กระโดดโลดเต้นกันอย่างเต็มที่ และจะแบกขางทำบั้งไฟเดินไปมา แต่ถ้ายิ่งไฟของคณะใดไม่ขึ้นหรือแตกเสียก่อน ขางบั้งไฟจะถูกลงโคลนตมไม่ว่าบั้งไฟจะขึ้นหรือไม่ขึ้นก็ตามก็จะจับโยนทิ้งนั้น ขางทำบั้งไฟจะเป็นคนจุดเอง หรือบางทีคนในคณะบั้งไฟของตนที่มีความชำนาญจะเป็นคนจุด กรรมการจะจับเวลาวาใครขึ้นสูงกว่ากัน การจุดบั้งไฟนี้น่ากลัวมาก บางบั้ง ก็แตก บางบั้งก็ขึ้นสูง ในวันจุดบั้งไฟนี้ประชาชนพากันมามุงดูอย่างคับคั่งนั่งอยู่ตามริมไม้เป็นกลุ่มๆ และพนันกันว่าบั้งไฟใครจะชนะ ขึ้นสูงหรือไม่ ตกหรือไม่ เป็นต้น บางที่มีบั้งไฟมากต้องจุด 2 วัน ก่อนจุดต้องเอาเครื่องประดับบั้งไฟออก นำแต่บั้งไฟเท่านั้นไปจุด หลังจากจุดเสร็จ แล้วจะมอบรางวัลให้กับบั้งไฟที่ขึ้นสูงตามลำดับที่ 1-3 จากนั้นคณะซึ่งพากันกลับ ไปบ้านของตนหรือบ้านขางทำบั้งไฟ

การนำรอยไฟ (การนำฮ้อยไฟ) หมายถึง การเล่นสนุกหลังจากจุดบั้งไฟแล้ว มีการตามขางและชาวบ้านที่เป็นเจอบานไปตีมโหรีและเล่นสนุกสนานกันอีก การตามรอยไฟจะสูตรขวัญให้ขางทำบั้งไฟด้วย คือเริ่มแรกอาราธนาสูตรขวัญเพื่อทำขวัญขาง เมื่ออาราธนาเสร็จแล้วหมอก็เริ่มการสูตรขวัญตามที่ทำการสูตรขวัญเป็นบานขางทำบั้งไฟ ทุกคนในบานจะออกมาหนึ่งรับการสูตรขวัญ หมอสูตรขวัญนำคำสูตรขวัญที่ดีๆ มาสูตรเสร็จแล้วมีการผูกแขนเพื่อเป็นมงคล หลังจากสูตรขวัญและผูกแขนขางทำบั้งไฟแล้วก็รับประทานอาหารกันอย่างสนุกสนาน การทำรอยไฟปฏิบัติกันทั่วไป ปัจจุบันปฏิบัติกันน้อยลง การแข่งตามรอยไฟเป็นการแข่งเพื่อเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือนชาวบ้านจนถึงคำจึงเลิกพากันไป เนื้อความของภาพยึ่งในตอนนี้เป็นการขอเหล่าสาโทตีมฉลอง มีการกล่าวขอขอบคุณและให้ศีลให้พร (ดูตัวอย่างคำให้ศีลให้พรใน ปรีชา พิณทอง, อร่ามจิต ชินขาง, 2537 :43-44)

ประเพณีบั้งไฟกับชีวิตของชาวอีสานจึงมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น ชาวอีสานจะจัดทำบุญบั้งไฟกันอย่างเอิกเกริก ยิ่งปีใดฝนแล้งจะต้องทำเป็นกรณีพิเศษ นอกจากนี้ยังถือเป็นการทำบุญประกอบคุณงามความดีตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณกาล เช่น มิ่งงานบวชนาค งานสร้างนำพระพุทธรูป งานถือน้ำพิพัฒน์ต่อหน้าพระพุทธรูป กล่าวได้ว่าชาวอีสานใช้บั้งไฟเป็นสื่อในการให้ประชาชนทำบุญ เป็นสื่อในการติดต่อระหว่างมนุษย์กับพญาดิน บั้งไฟจึงมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนอีสาน ในฐานะเป็นเครื่องมือของพิธีขอฝนเพื่อให้ตกต้องตามฤดูกาล นอกจากนี้ประเพณีบั้งไฟยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านจากหมู่บ้านและตำบลต่างๆ ได้มาช่วยกันทำบุญบั้งไฟ มาร่วมกันสนุกสนาน เป็นการรวมพลังประชาชนให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ผูกใจรักและสามัคคีกันได้เป็นอย่างดี